

Izvorni znanstveni rad
UDK 811.163.42'282 : 373.3 (497.5 Podravina)
Primljeno 2023-12-21
Prihvaćeno za tisak 2024-03-20

UPORABA I RAZUMIJEVANJE PODRAVSKE KAJKAVŠTINE U SVAKODNEVNOM GOVORU I PISANJU UČENIKA U OSNOVNOŠKOLSKOJ DOBI

Danijela Sunara-Jozek - Katarina Franjo, Virje

Sažetak

Rad je prikaz tijeka i rezultata projekta „Uporaba i razumijevanje podravske kajkavštine u svakodnevnom govoru i pisanju učenika u osnovnoškolskoj dobi“ koji su, slijedeći ishode i ciljeve naznačene u „Kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije (2019)“, osmislile i provele učiteljice Hrvatskoga jezika Katarina Franjo i Danijela Sunara-Jozek. Cilj projekta, koji je uključio učenike šest podravskih škola: OŠ prof. Franje Viktora Šignjara Virje, OŠ Đurđevac, OŠ Ferdinandovac, OŠ „Prof. Blaž Mađer“ iz Novigrada Podravnog, OŠ Koprivnički Bregi i OŠ Koprivnički Ivanec, bio je istražiti razumijevanje i uporabu podravske kajkavštine učenika viših razreda osnovne škole u Koprivničko-križevačkoj županiji.

Projekt je trajao tijekom šk. god. 2021./2022. te 2022./2023., a odvijao se u tri etape: 1. prepoznavanje značenja kajkavskih riječi / preoblikovanje kajkavskih riječi u hrvatske standardne riječi, 2. prepoznavanje značenja kajkavskih rečenica / preoblikovanje kajkavskih rečenica u rečenice na hrvatskom standardnom jeziku i 3. samostalno pisanje teksta na kajkavskom narječju. Primijećeno je da su učenici odustajali kako su zadatci postajali složeniji.

Ključne riječi: hrvatski standardni jezik; kajkavsko narječje, mjesni govori; osnovnoškolsko obrazovanje

1. Uvod

1.1 Postavljanje problema

Uočeno je da se učenici predmetne nastave osnovnih škola u govornoj neformalnoj komunikaciji sve rjeđe koriste kajkavskim narječjem (podravska kajkavštinom) te da s više teškoća čitaju književne tekstove na kajkavštini (pogrešno naglašavaju riječi, više griješe u izgovaranju riječi), a u pisanju se vrlo teško

i nevoljko izražavaju na kajkavskom. Na satu Hrvatskoga jezika vrlo se rijetko odluče pisati na kajkavskom, a ako takve zadatke rješavaju kod kuće, očigledno imaju pomoć odrasle osobe.

1.2. Normativni okvir

Prema *Kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije* (2019) (u daljnjem tekstu *Kurikulum*), obaveza je i zadatak učitelja poticati učenike na izražavanje na narječjima, čime se ostvaruje odgojno-obrazovni cilj da učenik „razvija vlastiti jezično-kulturni identitet komunikacijom na jednom ili više djelatnih jezičnih idioma hrvatskoga jezika, poštuje različite jezične i kulturne zajednice i njihove vrijednosti, jača nacionalni identitet i pripadnost narodu i državi upoznavanjem i njegovanjem kulturno-povijesne baštine te izgrađuje vlastiti svjetonazor i njeguje moralne i estetske vrijednosti“. U nastavku *Kurikuluma* razrađuju se područja unutar predmeta Hrvatski jezik te se (i to samo u području jezika i komunikacije) spominje suodnos materinskoga i standardnoga jezika. Kao još jedan od odgojno-obrazovnih ishoda pod oznakom OŠ HJ A.5.6. navodi se: „Učenik uočava jezičnu raznolikost hrvatskoga jezika u užem i širem okružju“, a u razradi se objašnjava da se naznačeni ishod odnosi na razlikovanje standardnoga jezika i materinskoga te jezika nacionalnih manjina, usporedbu mjesnih govora sa standardom, prepoznavanje riječi koje ne pripadaju standardnom te zamjenjivanje riječi standardnim oblicima. Odgojno-obrazovni ishod za 5. r. pod oznakom OŠ HJ A.6.6. navodi slijedeće: „Učenik uočava jezičnu raznolikost hrvatskoga jezika kroz hrvatsku povijest“, a u razradi ishoda precizira se da učenik prepoznaje hrvatska narječja i govore.

U 6. r. potiče se stjecanje „svijesti o sebi kao osobi koja izgrađuje, poštuje i izražava vlastiti (jezični) identitet te poštuje identitet drugih u okviru jezične i kulturno-jezične govorne zajednice“ (*Kurikulum*). U području književnosti i stvaralaštva u 5. r. predlaže se interpretacija i obrada dijalektne poezije.

Kurikulumom se u 7. i 8. r. ne otvara prostor za govorenje o narječjima, što je razlika u odnosu na *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006), prema kojem su se u 8. r. obrađivala narječja hrvatskoga jezika.

S obzirom na to da je satnica Hrvatskoga jezika godinama nepromijenjena (pet sati tjedno u 5. i 6. r. te četiri sata tjedno u 7. i 8. r.), a obavezni su nastavni sadržaji vrlo opširni, rad s djecom sve zahtjevniji i posljedice uporabe digitalne tehnologije sve očitije, učitelji imaju vrlo malo prostora za dodatan rad na razvijanju slušanja, govorenja, pisanja i čitanja na materinskom jeziku (u ovom slučaju kajkavskom). Ono što preostaje jest poticanje uporabe kajkavštine u sklopu dodatne nastave ili izvannastavnih aktivnosti, ali problem je što u tome ne sudjeluju svi učenici.

U okviru postojećih mogućnosti tijekom šk. god. 2021./2022. i 2022./2023. članovi Novinarsko-literarne i Medijske grupe OŠ prof. Franje V. Šignjara iz Virja uključeni su u radioničku aktivnost koju su organizirale učiteljice Danijela Sunara-Jozek i Katarina Franjo povodom Međunarodnoga dana materinskoga jezika. Prije same radionice učenici su ispunili anketu putem aplikacije *Google Docs*, koja se odnosila na njihovo razumijevanje zavičajnih riječi. Učenici su sudjelovali u mikroistraživanjima razumijevanja i uporabe kajkavštine (ispunjavanje ankete), nastupali na Sudetinom kazališnom vikendu izvedbom svojih kajkavskih ostvaraja i sl. Uočeno je da je učenicima kajkavski jezik, iako je većini materinski, postao zahtjevan i da se koriste hibridnim jezikom (prepletanje kajkavskoga, standardnoga, razgovornoga, jezika medija).

Mikroistraživanje provedeno 2021. prošireno je u školskoj godini 2022./2023. na sljedeće škole u Koprivničko-križevačkoj županiji: OŠ Đurđevac, OŠ Ferdinandovac, OŠ „Prof. Blaž Mađer“ iz Novigrada Podravske, OŠ Koprivnički Bregi i OŠ Koprivnički Ivanec. Cilj je bio istražiti razumijevanje i uporabu podravske kajkavštine učenika viših razreda osnovne škole.

2. Razrada

2.1. Teorijska podloga

Svako dijete u odgojno-obrazovno okruženje dolazi već oblikovanih govornih navika stečenih u životnom okruženju: svoj mjesni idiom naučilo je slušajući ljude u svojoj okolini, što čini dio njegova identiteta, točnije jezičnoga identiteta koji dijeli s ljudima u sredini u kojoj odrasta i takva ga identitetna pripadnost čini sigurnim. Ulaskom u nastavni proces svako dijete dolazi u novu govornu situaciju koja se razlikuje od one njemu dotada poznate jer se ulaskom u školski sustav nalazi u tzv. međujezičnom polju, u kojem dolazi do preklapanja jezičnih elemenata minimalno dvaju jezičnih sustava (Pavličević-Franić, 2006), a uz to uči i novu jezičnu djelatnost – pisanje. Uz svoj mjesni idiom, koji je usvojilo spontano, počinje svjesno učiti hrvatski standardni jezik. Prirodno je i poželjno da se učenik koristi poznatim da bi naučio novo, odnosno, da se znanjem mjesnog idioma koristi kao podlogom u svladavanju hrvatskoga standardnoga jezika. Mjesni idiomi i narječja imaju vrlo snažnu komunikacijsku ulogu, a nisu samo sadržaji kojima se podučava na satu nekog nastavnog predmeta, uglavnom Hrvatskoga jezika (Vlah, 2020: 3).

U jednom od svojih istraživanja Vlah (2023) navodi da „dijalekti imaju važnu društvenu ulogu i vrlo vitalnu komunikacijsku ulogu“ i trebaju imati svoje mjesto u odgojno-obrazovnome sustavu. Isto tako navodi da učitelji trebaju smanjivati

netoleranciju prema nestandardnim oblicima jezika i mišljenju da su oni manje vrijedni od hrvatskoga standardnoga jezika. Zastupljenost dijalektnih sadržaja nikako nije dovoljna da bi se utvrdila pozitivna slika o narječjima. S druge strane, ima učitelja koji zahtijevaju od učenika već od 1. r. da samim dolaskom u osnovnu školu govore hrvatskim standardnim jezikom i na taj način kod učenika stvaraju negativnu sliku o njihovu materinskom jeziku, pa ponekad i sram što govore nestandardni oblik jezika. Problem sve slabije uporabe dijalekata započinje već u vrtićkoj dobi jer se i u vrtiću kao odgojno-obrazovnoj ustanovi sve više upotrebljava standardni oblik, uče se strani jezici, a hrvatsko jezično bogatstvo u obliku narječja, dijalekata i mjesnih idioma sve više se zatomi.

O načelu zavičajnosti zabilježena je izjava Mate Tenora iz 1911. godine na Učiteljskoj kotarskoj konvenciji u Voloskom: „Djeca ne donose u školu književni jezik, već narječje, koje je osnova na kojoj imamo graditi” (Visinko 2010).

Negativan stav prema narječju, tj. mjesnom idiomu, narušava učenikovu sliku o sebi, što može dovesti do nesigurnosti i nedostatku samopoštovanja. Zamijećeno zapostavljanje dijalekata, znanja o njima i njihova sve rjeđa i oskudnija uporaba, zasigurno su uzrokovani time što djeca danas ranije dolaze u kontakt s različitim vrstama jezičnih sustava (standardnim, razgovornim, drugim dijalektima, stranim jezicima). Danas su sve prisutnije migracije, djeca polaze igraonice na stranim jezicima (najčešće na engleskom), znatan je utjecaj medija, a i odgojitelji/ce u vrtićima češće govore hrvatskim standardnim jezikom.

Istraživanje nastavničkog stava prema narječjima u nastavi od 1. do 4. razreda osnovne škole provela je Vlah (2020) za potrebe izrade diplomskoga rada u kojem je dobila rezultat da se 45 posto učitelja razredne nastave slaže da uporaba zavičajnoga govora pozitivno utječe na jezično-komunikacijske kompetencije učenika, dok 55 posto njih smatra da bi dijalektni sadržaji trebali biti zastupljeniji u nastavi Hrvatskoga jezika. Ipak 49 posto ispitanika smatra da se u komunikaciji na nastavi treba koristiti hrvatski standardni jezik.

Odnos dijalekata i standardnoga jezika jedan je od oblika višejezičnosti, i to okomite, jer u suodnos dolaze različiti dijalektni idiomi i standardni jezik unutar istoga materinskoga jezika, odnosno dijete koje dobro vlada svojim rođenim idiomom, polaskom u školu postaje nenormativno višejezična osoba. Dolazi do prenošenja elemenata jednog jezičnog sustava u drugi i proširivanja broja komunikacijskih idioma. Te su promjene najvidljivije na leksičkoj razini, zatim na gramatičkoj, fonetsko-fonološkoj i sintaktičkoj (Pavličević-Franić 2006). Potrebno je učenje hrvatskoga standardnoga jezika temeljiti na konkretnom jezičnom idiomu, a ne učiti kao zaseban sustav koji je potpuno neovisan o dijalektima, što znači da bi u poučavanju standarda trebalo koristiti komunikacijski funkcionalno-pojmovni didaktički pristup i učenički trenutni sociolekt koristiti kao

poveznicu.

Mijo Lončarić se pita: „Na koji će se način izraziti dijete koje počinje učiti književni jezik – kada taj jezik još ne zna, a dijalektom ne smije, odnosno ispravlja mu se svaka riječ“ (prema Blažeki, 2008).

Narječja trebaju imati važno mjesto u nastavnim programima, a razlozi za unošenje u programiranju nastave jesu: kulturološki, koji proizlazi iz uloge i važnosti narječja u hrvatskoj kulturi te didaktički, koji proizlazi iz potrebe da se mjesni govor učenika iskoristi kao osnova za što uspješnije upoznavanje i svladavanje standardnoga jezika“ (Težak 1996: 409).

Može se reći da su sociolingvistički – motreći ulogu dijalekta u javnoj komunikaciji i njegova utjecaja na jezičnu kulturu – nestandardni varijeteti u pojedinim kontekstima funkcionalno moćniji od standarda, imaju svoj prestiž, važniji su od uporabe standardnoga jezika (Mićanović 2006: 75, Jutronic 2010: 284 prema Nemeth-Jajić i Prvulović 2012: 291). Taj je utjecaj jako važan u nižim razredima osnovne škole, ali nikako ne treba zapostavljati narječja u višim razredima jer i tada je jako važno da učenici njeguju svoj zavičajni govor, kulturu i običaje, a da se u učenju gramatike, fonologije, morfologije, leksikologije i sintakse koristi razlika u odnosu na standard.

Uza sve navedeno, jezik ima i naglašenu ulogu u jačanju nacionalnoga i regionalnoga identiteta (Hozjan 1996: 197 prema Nemeth-Jajić i Prvulović 2012: 291).

2.2. Predistraživanje u sklopu jezične radionice

U mikroistraživanju provedenom 2022. godine sudjelovalo je 17 članova Novinarsko-literarne i Medijske grupe koji su odgovorili na osam pitanja, od kojih se prvo pitanje (pitanje otvorenoga tipa) odnosilo na objašnjavanje značenja sintagme *materinski jezik*. Učenici su napisali slijedeće:

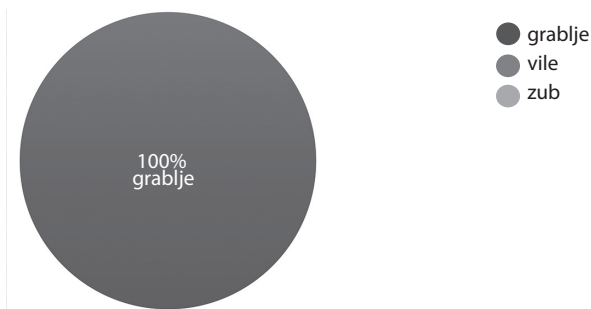
Za mene je to moj virovski jezik. Za mene je to naš domaći jezik. Materinski jezik je jezik koji smo naučili od države, prvenstveno majke. Jezik kojim se stalno služim... Jezik koji me naučila moja majka u ranom djetinjstvu. Jako mi je važan i bez njega ne bih mogla živjeti. On je za mene glavni i bez njega ne bih mogla živjeti, moram ga znati. Jezik koji učim od rođenja.

Ostala pitanja bila su zatvorenoga tipa: tražilo se od učenika da prepoznaju / napišu za zadanu kajkavsku riječ / rečenicu odgovarajuću riječ / rečenicu na standardu. Može se zaključiti da učenici točno povezuju zadanu kajkavsku riječ sa standardnom istoznačnicom. U obrnutom postupku – kad je zadana riječ na standardnom jeziku i treba među ponuđenim odgovorima pronaći kajkavsku istoznačnicu – ima više netočnih odgovora.

Grafikon 1. *Među ponuđenim odgovorima na pitanje Kaj su to zobače? svi su ispitanici prepoznali standardnu istoznačnicu*

2. Kaj so to zobače? Odaberi jedan odgovor...

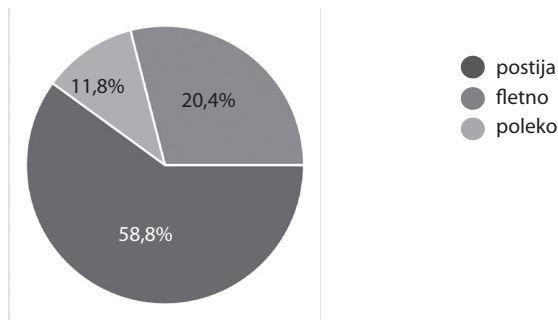
17 odgovora

Grafikon 2. *Rezultati jednog od zadataka u kojem su ispitanici imali kajkavsku riječ potiho, a trebali su među ponuđenim odgovorima pronaći kajkavsku istoznačnicu*

7. Odaberi kajkavsku istoznačnicu riječi potiho?

17 odgovora

Rezultate smo usporedili s predistraživanjem provedenim u listopadu 2017. godine s učiteljicom Katarinom Franjo, prof., koje je bilo priprema za izlaganje na Kajkavskom etnografskom kvizu (dugogodišnji projekt OŠ prof. Franje Viktora Šignjara, Virje). Iz postera su vidljiva značenjska odstupanja u objašnjavanju virovskih svatovskih riječi.

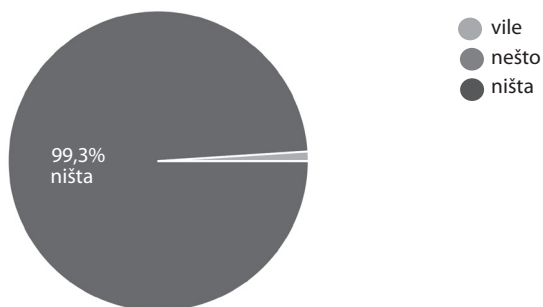
2.3.1. Prva etapa anketiranja – leksička razina

U prvoj su anketi učenici trebali, među ponuđenim odgovorima, prepoznati standardnu istoznačnicu za kajkavsku riječ (*mort, ganjek, vugorek, vaštrok, feringe, zobače, škrebečati, jamrati, handrast, komaj, nikaj, prežgana juva*), a nakon toga su trebali sami napisati istoznačnicu na hrvatskom standardnom jeziku za ponuđenu kajkavsku riječ (*vanjkuš, lojtra, hambrela, ocvirek, obrisač, bečati, zežmeknoti, zegnijeti, osmoditi, ščeljiti, muden, naštikani, trifrtaljne, čez, sim, kre*).

U dijelu ankete u kojem su ispitanici trebali prepoznati standardnu istoznačnicu za zadanu kajkavsku riječ, 99,3 % učenika/učenica prepoznalo je da *nikaj* na kajkavskom znači ništa, a 97,9 % da je *vugorek* krastavac.

Grafikon 3. Rezultati u kojem su ispitanici trebali označiti standardnu istoznačnicu za kajkavsku riječ *nikaj*.

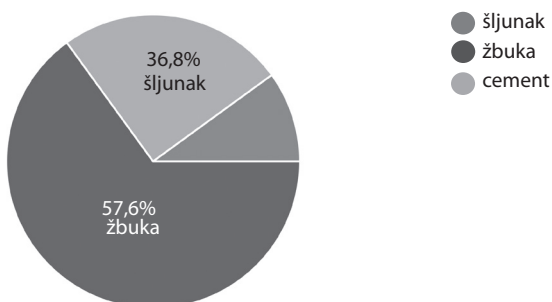
Kajkavska riječ na standardnom jeziku glasi:
144 odgovora

Najmanje ispitanika točno je označilo da je *mort* žbuka (57,6 %).

Grafikon 4. Rezultati u kojem su ispitanici trebali označiti standardnu istoznačnicu za kajkavsku riječ *mort*

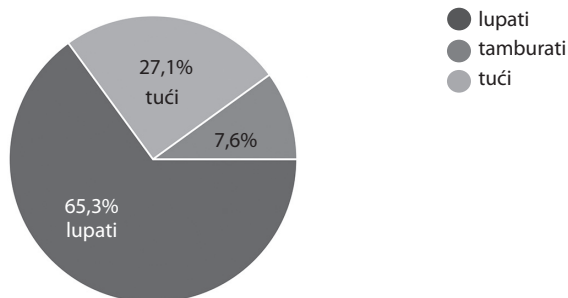
Kajkavska riječ na standardnom jeziku glasi:
144 odgovora

Grafikon 5. Rezultati u kojem su ispitanici trebali označiti standardnu isto- značnicu za kajkavsku riječ škrebečati

Kajkavska riječ škrebečati na standardnom jeziku glasi:
144 odgovora

Nešto lošije prepoznavanje standardne istoznačnice bilo je za glagol *škrebečati*. Od 144 ispitanika njih 94 (65,3 %) označilo je točan odgovor. Od nepromjenjivih riječi za prilog *komaj* 71,5 % ispitanika označilo je točnu standardnu istoznačnicu.

Rezultati su nešto drugačiji u dijelu ankete u kojoj su sudionici samostalno trebali napisati značenje zadane kajkavske riječi na hrvatskom standardnom jeziku. Glagol *bečati* ili pak prijedlog *krej* velik je broj učenika uspješno preoblikovao u standardnu riječ, dok je manji broj znao standardnu istoznačnicu za riječi: *naštikani*, *ščeljiti*, *muden* i *trifrtaljne*, s tim da su pridjev *trifrtaljne* objašnjavali svojim riječima u značenju: poludugo, kratko i slično. Za pridjev *naštikani* pisali su sljedeće: *naštrikati*, *uređeni*, *zavezano*, *ukras*, *naheklano*, *staviti veš na štrik*, *izvezeno*, *našminkani*, *najljepši*, *zaštihati*, *našlingano*, *pijani*...

2.3.2. Druga etapa anketiranja – sintaktička razina

U drugoj anketi zadatci su bili slični onima u prvoj, ali su učenicima ponuđene rečenice (umjesto riječi) na kajkavskom narječju za koje su najprije trebali odabrati istoznačnu rečenicu na hrvatskom standardnom jeziku, a zatim samostalno napisati kajkavsku rečenicu na standardnom jeziku po sintaktičkom obrascu. Neki primjeri rečenica jesu: *Zasunoli so vulična vrata.*, *Baka je se hitila v ščavnjak.*, *Prijela je rasohe v roke.*, *Vežda bom išel v školu.* U najvećem su postotku točno označili istoznačne rečenice za sljedeće kajkavske rečenice: *Ide kak čorava kokoš.* i *Krumper je zegnijel.* (97,8 %). Najmanje je točnih odgovora (71,7 %) bilo za rečenicu *Vežda bom išel v školu.*

U drugom dijelu anketiranja sudjelovalo je manje učenika (N=92). Anketa je poslana istim razredima, ali nije provjeravano je li, brojčano, ispunjena kao u

prvom dijelu jer je sudjelovanje bilo isključivo svojevoljno.

Grafikon 6. Rezultat zadatka u kojem su ispitanici trebali prepoznati prijevod rečenica s kajkavskoga na standardni, a zadane rečenice bile su: *Ide kak čorava kokoš.* i *Krumper je zegnjilel.*

Ide kak čorava kokoš.

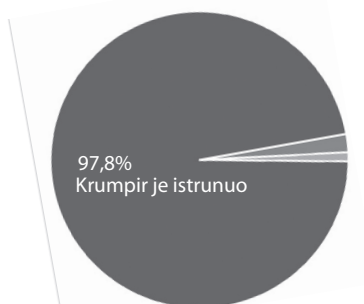
92 odgovora

- ide kao slijepa kokoš
- ide kao čudna kokoš
- ide kao čarobna kokoš

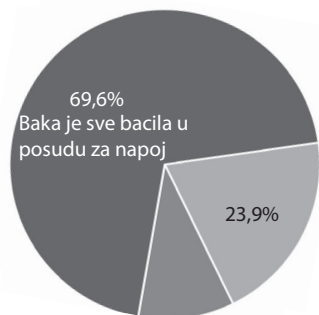
Krumper je zegnjlil

92 odgovora

- Krumpir je istrunuo
- Krumpir je zagrijan
- Krumpir se zapekao

Grafikon 7. Rezultat zadatka u kojem su ispitanici trebali prepoznati prijevod rečenice s kajkavskoga na standardni, a zadana je rečenica bila *Baka je se hitila v ščavnjak.*

- 69,6% Baka je sve bacila u posudu za napoj
- 23,9% Baka je sve bacila u posudu za smeće
- Baka je sve bacila u posudu za jelo (najmanje %)

Grafikon 8. Dio rezultata zadatka u kojem su ispitanici trebali sami napisati prijevod rečenice s kajkavskoga na standardni: *Zežmekni lače prije nego ih deneš na štrik.*

Zežmekni lače prije nego ih deneš na štrik.

92 odgovora

Iscijedi hlače prije nego ih staviš na uže
Ocijedi hlače prije nego što ih staviš na štrik
ocijedi hlače prije nego što ih staviš sušiti
Ocijedi hlače prije nego ih staviš na sušilicu.
Ocijedi hlače prije nego što ih staviš na štrik.
Ocijedi hlače prije nego što ih staviš na sušionik.
Ocijedi hlače prije nego što ih staviš na sučionik
Stepi hlace

Tabelarni prikaz rečenica na kajkavskom koje su ispitanici morali „prevesti“ na standardni jezik:

Rečenica na kajkavskom narječju.	Neki od učeničkih preoblika na hrvatski standardni jezik.
<i>Zežmekni lače prije nego ih deneš na štrik.</i>	Iscijedi hlače prije nego ih staviš na sušilo., Ocijedi hlače prije nego ih staviš na stalak na rublje., Uzmi kvačice prije nego ih staviš na štrik., Ocijedi hlače prije nego ih objesiš., Ožmekni hlače prije nego ih deneš na _____., Ožmići hlače prije nego ih doneseš na štrik., Ocijedi hlače prije nego ih staviš na uže., Ocijedi hlače prije nego ih staviš na sušilicu.
<i>Fanj je let prešlo od zabave.</i>	Pospremi knjige u kutiju., Pospremi knjige u ladicu., Spremi knjige u torbu., Stavi knjige u kutiju.
<i>Ne volim jesti špaglina.</i>	Ne volim jesti mahune., Ne volim jesti brokulu., Ne volim jesti špinata., Ne volim jesti grah., Ne volim jesti špagete., Ne volim jesti šparoge., Ne volim jesti...

<i>Fanj je let prešlo od zabave.</i>	Puno je godina prošlo od zabave., Puno je godina prešlo od zabave., Puno je vremena prošlo od zabave., Dugo je godina prošlo od zabave., Već je godina prešla od zabave., Puno je prošlo., Davno je prošlo od zabave., Puno je godina prošlo od proslave.
<i>Malo fletne to napravi.</i>	Malo brže to napravi., Malo brže to uradi., Malo poletnije to napravi., Malo bolje to napravi., Brže to napravi.
<i>Prestani baku muditi.</i>	Prestani baku zadržavati., Prestani baku smetati., Prestani baku dosađivati., Prestani baku ljutiti., Prestani baku živcirati., Prestani baku zastavljati., Prestani baku zezati., Prestani baku odugovlačiti., Prestani baku mučiti., Prestani baku uznemiravati., Prestani baku trošiti vrijeme., Prestani baku zamarati., Prestani baku dangubiti.
<i>Na breščecu vidim hižu.</i>	Na brežuljku vidim kuću., Na brijegu vidim kuću., Na brdu vidim kuću., Na brdašcu vidim kuću., Na brježiću vidim kuću., Na malom brdu vidim kuću.
<i>Od snočka nesem ništ jel i pil.</i>	Od sinoć nisam ništa jeo i pio., Od jučer nisam ništa jeo i pio., Od noćas nisam ništa jeo i pio., Od jučer na večer nisam ništa jeo i pio., Od večeri nisam ništa jeo i pio., Od prijenoć nisam ništa jeo i pio., Od jučer navečer nisam ništa jeo i pio.
<i>Petrožil se nameče v sakvačka jela.</i>	Peršin se stavlja u svakakva jela., Peršin se stavlja u razna jela., Papar se stavlja u svakakva jela., Peršun se stavlja u svakakva jela., Peršin se stavlja u različita jela., Peršun ide u sva jela.
<i>Protiv breha pomaže trputec.</i>	Protiv kašlja pomaže trputac., Protiv kašlja pomaže trputec., Protiv bruha pomaže trputac., Protiv kašljanja pomaže biljka protiv kašljanja., Protiv prehlade pomaže trputec., Protiv kašljanja pomaže otopljeni šećer., Protiv kašljanja pomaže čaj.

Tablica 1. *Neki od odgovora koje su ispitanici pisali u zadacima u kojima su imali rečenicu na kajkavskom narječju, a trebali su je napisati na standardnom*

Među učeničkim je odgovorima ponekad bio i odgovor *Ne znam*, ili su učenici stavili trotočje, crticu i slično, ali takvih odgovora nije bilo mnogo. Iz predloženih rješenja vidimo da su učenici neke rečenice vrlo vješto preoblikovali u standardni oblik. Kod nekih je bilo možda razlika u uporabi riječi koje se i u

standardnom jeziku ponekad mogu zamijeniti (*ocijedi, iscijedi, pospremi, spre-mi, brežuljku, brdašcu*). Čest je slučaj da učenici nisu znali ili se u tom trenutku nisu mogli sjetiti točnog standardnog oblika za neke riječi u rečenicama pa su je upotrijebili u kajkavskom ili razgovornom obliku. Bilo je i slučajeva kada su upotrijebili riječ potpuno drugačija značenja (*šparglin* – brokula, špinat, šparoga, špagete).

U posljednjoj su rečenici učenici vrlo maštovito preoblikovali rečenice pa smo od *trpotec* dobili odgovore: *čaj, otopljeni šećer* i slično. Upotrijebili su svoje znanje i iskustvo o tome što sve pomaže protiv kašlja.

2.3.3 Treća etapa – vlastiti tekst na kajkavskom narječju

Treći je zadatak bio pisanje vlastitog teksta na kajkavskom narječju (pjesme, priče ili drame). Od 35 ispitanika (koliko ih je pristupilo ispunjavanju treće ankete) njih je 22 odradilo zadatak. Neki od tih tekstova nisu dovoljno razrađeni (napisali su tek nekoliko rečenica). Ima primjera prepisivanja tekstova poznatih kajkavskih književnika ili ispisivanja samo naslova nekih poznatih kajkavskih pjesama (npr. pjesme Miroslava Dolenca Dravskoga ili Frana Galovića).

Primijećeno je da su učenici odustajali od ispunjavanja ankete kako su zadatci postali složeniji. Najviše ih je (N=144, tj. svi uključeni u istraživanje) riješilo prvu anketu u kojoj su tema bile riječi, njih 92 riješilo je drugu anketu, u kojoj su rješavali rečenice, a najmanje (N=35) riješilo je treću anketu.

U nastavku navodimo učeničke ostvaraje, i to po jedan primjer iz svake škole koja se uključila u anketiranje/istraživanje.¹

Bil jednom jedan sused koji je bil stariji. Imao je sina koji se odselil u Zagreb, a on je ostao u malom selu Novigrad Podravski. Susjed se zvao Šimun i jako je volio raditi na polju. Jednog dana sused je pošao sa svojim fergusonom na polje. Najviše zemlji je imal na Koviljama. Krenuo je rano v jutro. Upalil je ferguson da se malo zagrije pre posla. Krenul je prema vrtu da prikapči pluga. Otišel je prema Koviljama i stao na prvom polju koje je bilo odma poslike pruge. Krenuo je orat išlo je sporo jer je plug bil s jednom brazdom ali ferguson ga je vlekul ni s pol snage. Za prvo polje mu je trebalo par sati ali Šimun nije bil umoran pa je krenul dalje. Oranje ga je opuštalo. Došel je na drugo polje i počeo orati ali nešto mu je zapelo za plug pa je išao pogledat ali ništa nije vidio pa je nastavio dalje i slučajno otrgel ravnika jer su bili stari i nisu bili baš dobre kvalitete pa se vratio doma. Dok je popravljao plug skužil je da mu je puno vremena oduzelo oranje s malim plugom pa je Šimun mislio da bi dobro bilo kupiti jači traktor i veći plug. Šimun je imao dosta novaca kojeg je zaradil na poslu prije mirovine. Kupil si je IMT 560 i dvobrazni plug. Išao je dalje raditi s novim traktorom i skužil

da mu se duplo smanjilo vreme ali Šimun je volio raditi na polju pa je IMT-a 560 ostavio u garaži i nastavio s malim fergusonom. Nastavio je s fergusonom jer nije imao puno obaveza pa je mogao biti cijeli dan na polju. I tako je stalno radio s fergusonom.

(OŠ „Prof. Blaž Mađer”, Novigrad Podravski, 7. r., 27. travnja 2022.)

U ovom učeničkom radu prisutne su standardne riječi, potom one koje pripadaju *novigradskoj* kajkavštini i riječi koje je učenik preuzeo prateći medije ili gledajući serije u kojima se ne govori hrvatskim jezikom. Također u ovom učeničkom ostvaraju vidljivo je da se trudio pisati kajkavskim jezikom te da mu je to važno, ali možda ne i prirodno, jer je upotrebljavao lokalne nazive specifične za kraj u kojem živi. Problemi se u pisanom izričaju pojavljuju iz razloga što učenici više ne znaju što je ono njihovo izvorno, previše su izloženi humorističnim pomodnim serijama koje su im plasirane na internetu. Govor i jezik tih serija ne pripadaju hrvatskom jezičnom korpusu.

Priča o dravskoj sireni

Jednoga lepoga dana, dok je sunce već zalazilo za oblake, z mojem starem biciklom bila sem na Dravi. Sedela sem na dravskomu kamenu i gledela kak Drava spokojno teče. Kak sem tak dugo gledela v Dravu skolopila sem joči i zamišljala kaj to Drava ima posebno v sebi? Dok sem tak žmerela i razmišljala krej mene si je sela nekakva čudna žena. Čim sem rasprla joči strašno sem se splašila. Rekla mi je: „Naj se bojati, vidla sem te kak tu sama sediš i zamišljeno glediš v Dravu, pa sem ti došla pravit društvo.” „Ako neje problem?” Gledela sem ju v čudu, isto onak kak i Dravu. Pitala sem ju: „Tko si ti? Kaj delaš tu?” Rekla mi je: „Ja sem dravska sirena. Moja hiža i celi moj život je reka Drava. Kak ona teče, tak i ja skupa z njom proživljam se kaj i ona proživljava.” Tak smo se mi menjile i već je bome bila prava kmica. Jako sem se splašila kaj mi moji doma budu rekli. Zela sem brzo bicikla i još jempuť sem štela nekaj reči sireni, al čim sem se okrenola nju je već poguťal veliki vir. Samo sem vidla kak mi je z rukom još manola dok se je vraćala k svojoj hiži reki Dravi. I onda sem se zbudila.

(OŠ Ferdinandovac, 6. r., 27. travnja 2022.)

Podravski bregi

Odnavek su najlepši vu selu. Drava teče čez Ravnice i poljane, A cvetje cvate po cele dane. Vrčak je pun povrtja. I lesica po šumama, Na bregima i livadama hoda. A, to je naša Podravina.

(OŠ Koprivnički Ivanec, 5. r., 13. travnja 2022.)

Luca

*Na malom mostu moja Luca sedi
I gleda kak joj svet polako bleđi
Ni mati joj ne zna kakva ju muka stekla
„Ništ neje“ sam to mi je rekla*

*Kak lepo gleda i šuti
A v jočima joj se sve muti
Pak se vidi da joj nekaj ne pašē
Već joj zdavna tuga maše*

*Glavo je v nebo digla
Kak da bi nekog vidla
Golubica bela preleti
A ona se onda seti*

*Suzica joj niz obraz potekla
Ljubavi se svoje odrekla*

(OŠ Đurđevac, 8. r., 13. travnja 2022.)

Jutro

*V selo pevec kokoriče,
Pa se saki čovek od svoje postelje odriče.*

*Bodi se i kmeči,
Čez joči mu vidiš da se malo beči.*

*Posprema postelju i za posel se sprema,
Još mu se navek drema, no to kaj je sobota ne znači da posla nema.*

*Zel si je malo špeka od fčera
kaj je spoknol z polupraznog frižidera.*

*Obuva se i sa vrata zaključava,
I celoga posla pak v glavi preračunava.*

(OŠ prof. Franje Viktora Šignjara, Virje, 6. r., 5. travnja 2022.)

Iz ovih se primjera može vidjeti da u nekim ostvarajima dolazi do miješanja dijalektnog idioma sa standardnim oblicima (*šuti, jutro*), ili se koriste oblici koji nisu izvorno oblici određenoga dijalekta (npr. u tekstu OŠ prof. Franje Viktora Šignjara iz Virja ispitanik koristi oblike *kokoriče, spoknol, zaključava* koji ne pripadaju virovskom idiomu).

3. Zaključak

Iz provedenih mikroistraživanja vrlo je razvidno da je položaj dijalekata i mjesnih govora tema koju nužno treba shvatiti ozbiljno i naći konstruktivna rješenja za pojačavanje prisutnosti mjesnih govora i dijalekata u nastavi. Nužno je poraditi na pozitivnoj percepciji lokalnih jezika, kao i njihovih govornika te zainteresirati učenike za dijalektalne specifičnosti.

Istraživanje zorno pokazuje da su motivacija i angažman učenika padali sa zahtjevnosti zadataka. Možemo zaključiti da učenici lakše prepoznaju oblike kajkavskih riječi i rečenica kada imaju ponuđene odgovore nego kad riječ / rečenicu trebaju sami napisati. Slaba motiviranost i strast za rješavanjem zadatka zamijećena je u slučaju kada trebaju napisati vlastiti literarni ostvaraj na kajkavskom. Primijećeno je da učenici, ako mogu birati između standarda ili kajkavštine, češće biraju standard. Njihov materinski sve je rjeđe kajkavski jer manji broj njih živi s bakama i djedovima, roditelji manje govore izvornom kajkavštinom (rođeni su negdje drugdje, školovali su se u većim mjestima). Njihov je materinski hibrid kajkavskoga, razgovornoga i standardnoga jezika.

Sve su ovo pokazatelji da govorenje, slušanje, pisanje i čitanje na dijalektima treba atraktivnije i češće nuditi djeci, već od vrtićke dobi te ih nastaviti provoditi u osnovnoškolskom obrazovanju, i to na: redovnoj nastavi, izvannastavnim aktivnostima, u sklopu različitih projekata... Potrebno je konstruktivnije uključiti

dijalekte u poučavanju hrvatskoga standardnoga jezika te njihovu razlikovnost koristiti za što uspješnije svladavanje standarda jačajući kod učenika ljubav za njihov mjesni govor i osjećaj ponosa na jezično nematerijalno dobro – poticati pozitivan odnos prema svim narječjima, dijalektima i mjesnim govorima.

4. Literatura

Blažeka, Đ. 2008. „Kakvi tekstovi na kajkavskom narječju trebaju u nastavi hrvatskoga jezika?“. *Metodika*, Vol. 9, No. 17 (271-286) Preuzeto s <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Bla%C5%BEeka-hrv-1.pdf>

Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019). *Kurikulum nastavnog predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*. Preuzeto s <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije%20u%20RH.pdf>

Nastavni plan i program za osnovnu školu. (2006). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.

Nemeth-Jajić, J. i Prvulović, P. 2012. „Zavičajni (čakavski) govor u razrednoj nastavi“. *Školski vjesnik*, 61. 3., 289-304. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/86893>

Pavličević-Franić, D. 2006. Jezičnost i međujezičnost između sustava, podsustava i komunikacije. *Lahor*, 1 (1), 1-14. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/10362>

Težak, S. 1996. *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika, I, II*. Zagreb: Školska knjiga.

Turza-Bogdan, T. 2013. Kajkavsko narječje u nastavi hrvatskoga jezika. *Prilozi za osnovnoškolsku nastavu*. Čakovec: Matica hrvatska.

Visinko, K. 2010. *Jezično izražavanje u nastavi hrvatskoga jezika: pisanje*. Školska knjiga. Zagreb.

Vlah, K. 2020. Stavovi učitelja o hrvatskim dijalektima u razrednoj nastavi. Diplomski rad. preuzeto s <https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg:2218>

*THE USE AND UNDERSTANDING OF THE PODRAVINA KAJKAVIAN DIALECT
IN EVERYDAY SPEECH AND WRITING OF ELEMENTARY SCHOOL PUPILS*

By Danijela Sunara-Jozek - Katarina Franjo (Virje)

Summary

The paper describes the course and the results of the project entitled Uporaba i razumijevanje podravske kajkavštine u svakodnevnom govoru i pisanju učenika u osnovnoškolskoj dobi (The Use and Understanding of the Podravina Kajkavian Dialect in Everyday Speech and Writing of Elementary School Pupils) elaborated and carried out by Croatian language teachers Katarina Franjo and Danijela Sunara-Jozek following the sources and goals set in the Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije (2019) (The Curriculum for Teaching Croatian Language in Elementary and Secondary Schools (2019)). The goal of the project was to research the understanding and use of the Podravina Kajkavian dialect by pupils of elementary school senior classes in the Koprivničko-križevačka County, in which pupils of six elementary schools in Podravina participated, namely: OŠ prof. Franje Viktora Šignjara Virje, OŠ Đurđevac, OŠ Ferdinandovac, OŠ „Prof. Blaž Mađer“ from Novigrad Podravski, OŠ Koprivnički Bregi, and OŠ Koprivnički Ivanec.

The project continued through school years 2021/2022 and 2022/2023 and was carried out in three stages: 1. understanding Kajkavian words/transforming Kajkavian words into Croatian standard language words, 2. understanding Kajkavian sentence meaning/transforming Kajkavian sentences into Croatian standard language sentences, 3. independent writing of texts in the Kajkavian dialect. It was noticed that pupils dropped out as the tasks became more difficult.

Key words: Croatian standards language; Kajkavian dialect; local vernacular; elementary school education